

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

РЕШЕНИЕ № 9

София, 14 април 1998 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Живко Сталев

Членове: Асен Манов

Цанко Хаджистойчев

Станислав Димитров

Димитър Гочев

Стефанка Стоянова

Иван Григоров

Тодор Тодоров

Георги Марков

Маргарита Златарева

при участието на секретар-протоколита Гергана Иванова разгледа в закрито заседание на 14 април 1998 г. конституционно дело № 6/1998 г., докладвано от съдията Димитър Гочев.

Делото е образувано на 24 февруари 1998 г. по искане на главния прокурор за установяване противоконституционността на параграф 48 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс /ЗИДНПК/ - Държавен вестник бр. 64 от 8.08.1997 г., както и за несъответствието на този текст с общопризнати норми на международното право.

Твърди се, че посочената разпоредба противоречи на чл. 30, ал. 4 и чл. 4, ал. 2 от Конституцията, както и на чл. 31, ал. 4 и чл. 56, чл. 57, чл. 117, ал. 1 и чл. 121 от Конституцията.

Твърди се също така, че атакуваната разпоредба противоречи на Всеобщата декларация за правата на човека и на Международния пакт за граждански и политически права- чл. 14, т. 3 б. "b" и "d".

С параграф 48 от ЗИДНПК се прави допълване на текста на чл. 269, ал. 2, т. 3 от Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/ с изречение "когато тя е задължителна". С това правилото на чл. 269, ал. 2 НПК за отлагане на съдебното заседание по наказателно дело, когато не се яви защитникът на подсъдимия, ако не е възможно да бъде заменен с друг, без да се накърнят правата на подсъдимия на защита, се ограничава само до случаите, при които по закон адвокатската защита в наказателния процес е задължителна. При неявяване в съдебно заседание на защитника на подсъдимия, когато адвокатската защита не е задължителна, съдът не е задължен да отлага делото.

Главният прокурор намира, че с атакуваното допълнение се отнема на подсъдимия в наказателния процес конституционното право на защита във всички фази на процеса; намира, че недопустимо се ограничават правата на обвиняемите в нарушение на чл. 31, ал. 4 от Конституцията, нарушава се правото на защита съгласно чл. 56 от Конституцията, нарушава се и принципа на равенството на гражданите пред съда, съгласно чл. 121 от Конституцията, защото чл. 269, ал. 1, т. 2 и 4 НПК предписва отлагане на заседанието при неявяване на прокурора, частния обвинител и гражданския ищец или техните представители.

Главният прокурор обосновава искането си за установяване на несъответствие с чл. 14 от Международния пакт за граждански и

политически права, като сочи, че с атакуваното ограничение на правото на защита в наказателния процес се нарушава изискването за предоставяне на подсъдимия “всички процесуални средства, необходими за защита на неговите права и законни интереси”.

С определение от 12 март 1998 г. искането е допуснато за разглеждане по същество в трите му части, а именно: установяване противоконституционност на параграф 48 ЗИДНПК, съгласно чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията, за несъответствие с общопризнатите норми на международното право и за несъответствие с международен договор, по който България е страна – чл. 149, ал. 1, т. 4 от Конституцията.

По делото са конституирани като заинтересувани страни Народното събрание, Министерският съвет, министърът на правосъдието и правната евроинтеграция, Висшият адвокатски съвет, Българският хелзинкски комитет и Българският център за правата на човека.

Народното събрание оспорва искането на главния прокурор. Намира, че конституционното право по чл. 30, ал. 4 за адвокатска защита от момента на задържането или на привличане като обвиняем създава процесуална възможност, а гражданинът преценява необходимостта от упражняването ѝ. Допълнението, което се атакува създава предпоставка за пресичане на възможността за злоупотреба и шиканиране с предоставеното право.

Министерският съвет в становището си от 31.03.1998 г. допуска две възможни тълкувания на текста на чл. 269, ал. 2 НПК, но намира, че и при двете тълкувания е налице нарушение на конституционното право на гражданите.

В становището си от 7.04.1998 г. министърът на правосъдието и правната евроинтеграция също поддържа основателността на искането на главния прокурор. Той намира, че с атакуваното допълнение на чл. 269, ал. 2 НПК в нарушение на чл. 57 от Конституцията се ограничава недопустимо правото на гражданите на адвокатска защита от момента на задържането му или на привличането му като обвиняем по чл. 30, ал. 4 от Конституцията, както и поставянето му в неравно положение в процеса в нарушение на чл. 121 от Конституцията.

В становището си Висшият адвокатски съвет подкрепя искането на главния прокурор. Сочи се, че правото на обвиняемия да има защитник във всички фази на процеса, щом е упълномощил такъв, е основен елемент на правото на защита. Подкрепя се искането и в частта му за несъответствие с общоприетите норми на международното право, като се позовава на чл. 6 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи /ЕКПЧ/. Нарушаването на равенството на страните в процеса намира, че е в противоречие с Международния пакт за граждански и политически права /МПГПП/ - чл. 14, ал. 3.

В становищата си Българският хелзинкски комитет и Българският център за правата на човека подробно се обосновават в подкрепа на искането на главния прокурор. Посочват се основни конституционни принципи на равенство в процеса, правото на защита като се прави и паралел с международните правни норми за защита на основните човешки права. Правят се изводи за несъответствие на атакуваното допълнение към досегашния текст на чл. 269, ал. 2 НПК с посочените принципи на Конституцията и международните договори, както и с конкретните текстове на Конституцията, които са нарушени.

Конституционният съд като прецени доводите на главния прокурор и на заинтересуваните страни, за да се произнесе съобрази следното:

I. Относно искането за противоконституционност.

Правото на защита на гражданите е едно от основните конституционни права, което има особено голямо значение в демократичната правова държава – чл. 56 от Конституцията. То има широко съдържание, но преди всичко то предполага задължение за държавата чрез законодателството и прилагането на законите да обезпечи ефективна възможност за гражданите да защитат нарушените си или застрашените си права пред съдебни органи или администрацията. Съществен елемент от общото право на защита представлява правото на гражданите да защитават правата си с помощта на защитник.

Правото на гражданите да организират защитата на правата си с използване помощта на квалифицирано лице – защитник придобива особено значение тогава, когато за гражданина е необходимо при защитата му познаване на законите, съдебната практика, правната теория и съдебните и административни процедури.

Наистина гражданинът може да се възползва от това си конституционно право и да възложи защитата си на адвокат, но може в някои случаи да реши сам, че такава помощ не му е необходима.

Правото на гражданите на адвокатска защита има специална конституционна закрила в случай на започване наказателна процедура срещу него от момента на задържането му или привличането му като обвиняем – чл. 30, ал. 4 от Конституцията. Изричното посочване на това право в наказателния процес има особено значение за задържания или

обвинения гражданин с оглед необходимостта от специфични познания и умения за организиране и провеждане на защитата на правата му и важността на тези права. Това право на адвокатска защита се разпростира за всички стадии на процеса. То може и да не е упражнено от задържания или обвинен гражданин, но след като той вече се е възползвал от него и упълномощил адвокат, това му право не може да бъде ограничено или отнето.

С допълнението на чл. 269, ал. 2 НПК в случаите, когато адвокатската защита не е задължителна съдът по наказателно дело не отлага делото, когато защитникът на подсъдимия не се яви в съдебното заседание. По този начин за това заседание подсъдимият се лишава от своята адвокатска защита. Всички процесуални действия, които ще бъдат извършени в това заседание ще бъдат извършени без да е обезпечена възможността на подсъдимия гражданин да се защити по избрания от него начин на защита – защита с адвокат. Това несъмнено би го злепоставило.

Затова Конституционният съд намира, че атакуваната разпоредба противоречи на чл. 56 и чл. 30, ал. 4 от Конституцията.

Наистина съгласно чл. 31, ал. 4 от Конституцията правата на обвиняемия могат да бъдат ограничавани, когато това е необходимо за осъществяване на правосъдието и преценката за тази необходимост в случаите на законодателно ограничаване, какъвто е настоящия, се правят от законодателния орган. Законодателят, за да направи това ограничение в правото на защита е изходил от съображения “за пресичане възможността за злоупотреба и шиканиране с това право, ощетяващо и засягащо законните интереси и на другите участници в процеса и дейността на съда при дирене на обективната истина”.

Конституционният съд намира, че въведеното ограничение на правото на защита надхвърля необходимото за осъществяване на съдопроизводството. Търсенето и установяването на обективната истина би било затруднено без участието на защитата на подсъдимия и затова се налага извода, че дори с въведеното ограничение на правото на защита се затруднява осъществяването на правосъдието.

Конституционният съд намира, че атакуваната разпоредба противоречи на чл. 121, ал. 1 от Конституцията във връзка и с основното начало на чл. 6, ал. 1 от Конституцията. Тя поставя в неравно положение подсъдимия спрямо прокурора, а и спрямо останалите участници в наказателното производство, за които текстът на чл. 269 НПК предвижда друг режим на отлагане на делото при неявяване на адвоката.

Текстът на чл. 121 от Конституцията създава задължение за съдилищата да осигурят равенство и условия за състезателност в съдебния процес, но това те не могат да сторят щом самият процесуален закон създава положение на неравенство на страните в процеса, а това води и до нарушаването на принципа за състезателност, залегнал в същия текст.

II. Относно искането за установяване несъответствие с общопризнати норми на международното право и международен договор, по който България е страна.

Обявяването на противоконституционността на параграф 48 ЗИДНПК има за последица прекратяване действието на тази разпоредба и съществуването и като правна норма от действащото законодателство. Такъв извод следва от даденото с решение № 22 от 31.X.1995 г. по к.д. № 25/1995 г. задължително тълкуване на чл. 151, ал. 2, изр. 3 от Конституцията. Понеже тази разпоредба по силата на

решението на съда престава да съществува, безпредметна е преценката по чл. 149, ал. 1, т. 4 от Конституцията за несъответствие с общопризнати норми на международното право и с международен договор, по който България е страна.

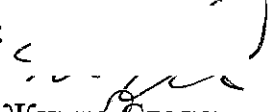
Затова искането трябва да бъде оставено без разглеждане в тази му част.

Затова на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 и 4 от Конституцията Конституционният съд

Р Е Ш И:

Обявява за противоконституционен параграф 48 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно процесуалния кодекс /ДВ, бр. 64 от 8 август 1997 г./.

Оставя без разглеждане искането на главния прокурор за установяване несъответствие на параграф 48 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно процесуалния кодекс /ДВ, бр. 64 от 8 август 1997 г./ с общопризнатите норми на международното право и международен договор по който България е страна.

Председател:

Живко Сталев

Членове: Асен Манов
Цанко Хаджистойчев
Станислав Димитров
Димитър Гочев
Стефанка Стоянова

Иван Григоров
Тодор Тодоров
Георги Марков
Маргарита Златарева